

KÖNYVSZEMLE

A magyar nemzetiség története és testvéri együttműködése a román nemzettel. Tanulmányok I. kötet. Politikai könyvkiadó, Bukarest, 1976. 408 l.

Történelmi tanulmánykötet, mely tizenkét tanulmányt tartalmaz, tizenharmadiknak a Demény Lajos előszava is beillik. Első kötet — olvassuk a címlapon, s a hátoldalon a szerkesztőbizottság tagjai is fel vannak tüntetve (koordináló Bányai László, tagok Bodor András, Demény Lajos és Csucsuj István). Tehát egy most induló sorozat alfájáról van szó. Hasonló kötet jelent meg egyidejűleg a hazai német nemzetiség történetének köréből is.

A kötet a romániai magyarság nemzetiségi történetét pásztázza végig, azokból a legfelsőbb helyen elhangzott irányelvekből kiindulva, hogy a nemzetiség, miként a nemzet, még sokáig fenn fog maradni, hogy árva gyermekhez hasonló az a nép, amely nem ismeri saját történelmét, s hogy közös történelmünk folyamán a dolgozók nemzetiségre való tekintet nélkül harcoltak a társadalmi és nemzeti igazságért.

Sorrendben a Pál Antal Sándor dolgozata az első, s tárgyánál fogva is eltér a többitől: Marosszék levéltárának történetét és mai állagának leírását adja. Az összeállítás célja: tájékoztatni a hazai történelem kutatóit, milyen anyagot találhatnak együtt itt, ami annál is fontosabb, mert — olvassuk —, e levéltár feldolgozása még alighogy megkezdődött.

Magyari András tovább árnyalja a székely társadalom osztálytagozódásának képét, amikor a nemesek és polgárok harcát mutatja be Székelyudvarhelyen a XVIII. század végén és a XIX. elején. Míg a szék fennhatósága alatt élő jobbágyság elkeseledésükben Bécshez fordulnak, hogy uraik megkerülésével közvetlenül csak a császárt szolgálhassák, az anyavárosban az új polgárság — részben a napóleoni háborúk alatt megismert eszmék hatása alatt — a maga egyenjogúsítását követeli a nemesekkel, akik lenézik ezt a jobbágyorsból felemelkedett, vagyontalan „söpredéket”. Székelyudvarhelynek egyidejűleg két közigazgatási és törvényhatósági szervezete volt: az egyik a nemeseké, a másik a polgároké. A gazdasági szempontból lassan fejlődő városban a nemesek uralma tovább tart, mint a megyei területek városaiban.

Egyed Ákos az 1848-as polgári-demokratikus forradalom kezdeteit taglalja Háromszéken, mintegy elvi alapot teremtve a 48—49-es ellenállási mozgalomhoz, amelyben Berde Móza olyan nagy szerepet játszott. Sepsi, Kézdi és Orbai szék társadalma nem kevésbé volt megosztott, mint Udvarhely széké, sőt itt jobbágygazdaságok mellett még a határőrök gazdaságai is külön csoportot alkottak, akik szabadparasztként saját földjüket művelték. A határőrök Háromszék lakosságának felét tették ki, másik felét jórészt a jobbágyság és zsellérek, míg a nemesek, papok és honoratiorok alig öt százalékot képviseltek. A kezdetben alkotmányosnak induló mozgalom 48 májusában a robot egyoldalú felmondásához vezetett, mielőtt még a kolozsvári diéta ebben az ügyben határozatot hozott volna. A határőrség pedig ki- vonja magát az osztrák parancsnokság alól s a külső (Habsburg és Romanov) nyomás alatt önvédelmi alakulatok létesülnek, ezekben a lakosság osztálykülönbség nélkül egyesül.

A székely tárgyú dolgozatok vonulata Fazekas János tanulmányában ér a csúcspont, aki az 1848. október 16—17. agyagfalvi gyűlésből kiindulva a székely szabadságtörekvések négy évszázados történetét mutatja be: A Bábolat megelőző nemesellenes mozgalmaktól kezdve a Székely János, majd Pálfalvi Nagy György és Gyepesi Ambrus vezette felkeléseken át a Siculicidiumig és onnan Agyagfalváig. Tanulmányá-

ból világosan kidomborodik a mintegy hatvanezer főnyi székely nemzetgyűlés forradalmi jellege, amely Berzencei László vezetésével határozatot hoz a forradalom támogatása, az együttélő nemzetiségekkel való testvériség, a jobbágyfelszabadítás mellett, a császáriak és szövetségeseik ellen. A tanulmány tovább követi az események alakulását a székely székekben egészen a világosi fegyverletélig, rámutat a forradalom vívmányaira és az elkövetett hibákra, s ami a legfontosabb, betájolja a sokáig alábecsült agyagfalvi nagygyűlést azoknak az 1848 tavaszán lezajlott eseményeknek a rendjébe, amelyeknek az útját a moldvai, Román Országok forradalma és a balázsfalvi nagygyűlés jelzi. Így válik az agyagfalvi rét hazánk történetének újabb „szabadság mezejévé”.

A kötet két gazdaságtörténeti tanulmánya közül az egyik egy üzem, a másik egy műszaki ember élettörténetét adja. A Hargita legjelentősebb ipari létesítménye Vlahița, közel négyszázéves múltja tekint vissza. A Kis-Homoród völgyében már a középkorban olvasztottak és feldolgoztak vasat, de tőkés autochton vállalat csak a reformkorban alakul. A forradalom idején itt öntik a lövedékeket Gábor Aron ágyúhoz, amiért aztán a cári csapatok felgyűjtják az üzemet. Vajda Lajos a történetet főként attól kezdve szélesíti ki, hogy a vállalat egy brassói, osztrák—cseh tőkével dolgozó részvénytársaság kezébe megy át, s megáll az üzemnek 1878-ban történő újramegnyitásánál. Az utolsó száz év technikai és munkásmozgalmi története még megiratlan. Ugyancsak a nehéziparnak volt úttörője a kolozsvári Rajka Péter, akit több mint húsz éve Imreh István hozott vissza a köztudatba. Felső-Szén utcai műhelyében már a múlt század negyvenes éveiben ekéket gyártott, velük külföldön is sikere volt, ahonnan az Apáczaiak és Misztótfalusiak szent meg gondolatlanságával hazajött ezermesterkedni, s kellő tőke híján mezőgazdasági gépek gyártása mellett javította a zenélő Bodor kutat és a Redoute óráját.

Idézzük még befejezésképpen Fodor Lászlónak az 1944. augusztus 23. és október 25-e közötti eseményekről szóló tanulmányából a következő részt: „A néptömegek növekvő antifasiszta ellenállása, fronteseményekben beállott változások egyes tisztábban látó polgári elemeket és egyházi személyiségeket... arra készítették, hogy keressék az utat a baloldali és demokratikus erők felé. Az összes hitlerellenes erők mozgósítása érdekében kommunista, szociáldemokrata, továbbá haladó és demokratikus polgári elemek 1944. augusztus 29-én Kolozsvárt megalakították az Erdélyi Magyar Tanácsot, amelynek tagjai voltak...” A tizenkilenc tagú Tanácsban a következők is szerepelnek: Józán Miklós unitárius püspök, Szabédi-Székely László író, Mikó Imre országgyűlési képviselő.

A tizenkét tanulmány együttes megjelenése és a vele induló sorozat fórumot teremt a történészek számára, akik ezt a pásztat tudományos igényességgel akarják kimunkálni. Olyan színvonalas, jelentős példányszámban, rendszeresen megjelenő sorozatról van szó, amely állami feladattá emeli a nemzetiségtörténet tudományos művelését.

Különös jelentősége van annak is, hogy a kötet román nyelven is megjelent, mert a román kiadással a magyar nemzetiségi történetírásnak ezek a dokumentumai az anyanyelvünket nem ismerő vagy kevésbé ismerő román kutatók, s a többi együttélő nemzetiség történészei számára is hozzáférhetővé válnak. A most kiadott és a hasonló kötetek közzétételével romániai magyar történelmi kutatásaink eredményei az egész ország értelmiségének közkincsévé válnak.

MIKÓ IMRE

Történeti kronológia. I—II. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1976. 553+409 l. Szerkesztette Bodor András és Csetri Elek; írta Bodor András, Cselényi Béla, Csetri Elek, Mihail Dan, Imreh István, Magyarai András, Vasile Şchiopu és Vasile Vesa.

A Kriterion könyvkiadó újabb kötete olyan segédeszköz, amely nem hiányozhat a tanítók, a tanárok, a lelkesek, a diákok, de még a kutatók, a szakemberek asztaláról sem. Eredményesen használhatja bárki, aki tájékozódni kíván a hazai és a világtörténelem eseményeiben.

Az eseményeket időrendi sorrendben bemutató munkával rég adósok az illetékesek. Ezidáig nem volt egy romániai magyar nyelvű egyetemes történelmi összefoglaló. Az eddig megjelent művek nem voltak könnyen áttekinthetőek, a tér és időrendi szempontok háttérbe szorultak. A Történeti kronológia azzal, hogy koronként és országonként közli a jelentős történelmi eseményeket, azoknak időpontját, és nem elszigetelten, hanem történeti folyamatba ágyazva, könnyen eligazít, kevés helyen sokat mond. Ez a törekvés tette szükségessé, hogy ne csak a politikai, hanem a társadalmi, a gazdasági, a művelődési, a vallási élet, továbbá a technikai, a tudo-

mányos, a művészet fejlődését jelző tényeket is közöljük. Például a reformációról lényeges adatokat közöl mind időbeli sorrendben, mind országoként oly módon, hogy teljes áttekintést biztosít a hitújítás tanainak elterjedéséről és kimagasló személységeiről. (I. köt., középkor II. fejezet). Egyetlen lapról olvashatunk többek között arról, hogy Mikes Kelemen mikor írta meg a Törökországi levelek című művét (1717—1758 között), hogy Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae* című műve 1736-ban született, 1741-ben pénzügyi és közigazgatási reformot hajt végre Román Országokban Constantin Mavrocordat, s az ő nevéhez fűződik a parasztság röghöz kötésének megszüntetése is Havaselvén, majd később Moldvában, valamint azt is megtudjuk, hogy Balázsfalva éppen az újkor hajnalán válik a román megújulás központjává (1754). Tehát politikai, gazdasági és művelődési életet tükröző adatok kerültek egymás mellé, és ez hozzásegít a köztük levő összefüggések felismeréséhez és megértéséhez.

Elsősorban nekünk, romániai magyar nemzetiségű olvasóközönségnek íródott e kétkötetes könyv, ezért fordítottak a szerzők különös gondot Románia, s azon belül Erdély történeti fejlődésének ismertetésére. Így hozzásegítenek bennünket hazánk történetének behatóbb ismeretéhez.

A történelmi folyamatok nem elszigetelten mennek végbe. Országok, népek fejlődési folyamatai kölcsönhatást mutatnak. A kézi könyv ahhoz is hozzásegít, hogy lássuk, ugyanabban az időben a szomszédos népek életét milyen politikai, gazdasági, művelődési mérföldkövek jelzik. Ezen túlmenően a történelmi érdeklődésű mai ember nemcsak Európa történelmére kíváncsi. Mind többet és többet hallunk tőlünk távol eső népek életéről, és így az érdeklődés is megnő irántuk. Éppen ezért a szerzők nemcsak Európa történetét vázolták, hanem a legrégebb kortól kezdve egészen napjainkig szerepel valamennyi földrész, természetesen olyan arányban, amennyiben hozzájárult az egyetemes történelem alakításához. Ezzel eleget tettek annak a törekvésnek, hogy a legfontosabb adatok felhasználásával tükrözni tudják mindazt, amit az emberiség ezen a téren elért.

Külön tárgyalja a könyv az európai vagy éppen világméreteket öltött háborúkat; az újkortól kezdve külön fejezetbe foglalták a nemzetközi diplomáciai eseményeket, a nemzetközi munkaszervezetek történetét.

A II. kötet végén közlik az uralkodók és államfők neveit országoként és koronként, s végül a névmutató a tájékozódást még könnyebbé teszi.

Íme néhány figyelemkeltő szó a könyv értékeiről, most már csak rajtunk a sor, hogy minél hasznosabbá tegyük magunk és mások számára.

További ígéret is ez a könyv. Az előszóban a szerkesztők munkájuk tökéletesítésére, kiegészítésére várják olvasóik észrevételeit, megjegyzéseit, esetleges helyesbítéseit, amelyek segítségével újabb, teljesebb kiadás összeállítása válik lehetővé.

A sok kutatást, összevetést, az adatok útvesztőjében való eligazodást igénylő munkán sok tudós történész dolgozott. Ezúton is tolmácsoljuk köszönetünket fáradásaikért.

(—)

Concerning Jesus (Jézusról). A Symposium. Edited by Dennis G. Wigmore—Beddoes. The Lindsey Press, Edinburgh, 1975. 108 l.

Tanulmánykötet az unitárius krisztológia köréből. Szerzői egy kivételével mind az ifjabb nemzedékhez tartozó angol unitárius teológusok, akik Tony Cross kezdeményezésére, teológiai szeminárium keretében, a történeti Jézus és a hit Krisztusa kérdésével foglalkoztak éveken át. Céljuk, hogy egy új teológiai gondolkodást kezdeményezzenek, különösképpen Jézust illetően. Ennek a törekvésnek és kollektív munkának első eredményeit foglalja egybe a D.G. Wigmore — Beddoes szerkesztette tanulmánykötet.

A *Concerning Jesus* c. munka hat tanulmányt tartalmaz. Sorrendben az első D. G. Wigmore—Beddoes „A történeti Jézus új kutatásának vizsgálata szabadelvű keresztény szempontból”. A tanulmánykötet történeti bevezetése, mely hasznos áttekintést nyújt a jelenkori krisztológiáról, különös tekintettel a történeti Jézus kutatására.

Duncan McGuffie „Az unitárius krisztológia a reformáció óta” címen tudományos igényességgel és adatszerűen méri fel az unitárius vallásnak Jézusról szóló tanítását a 16. századtól 1900-ig. Az író kitér Dávid Ferenc és az erdélyi unitáriusok radikális állásfoglalására is, akik Jézust embernek, és egyedül imádnaként vallották. Helyesen állapítja meg, hogy a 17. században az erdélyi unitarizmusnak,

mint elszigetelt és üldözött egyháznak, hitelvi fejlődése megállott és arra kényszerült, hogy elfogadja Jézus imádasáról szóló tant.

„A Krisztusban való élet” címet viseli David C. Doel tanulmánya. Lélektani szempontból tárgyalja a krisztológiát. A történeti Jézusról keveset mond, de annál többet a mélylélektan és a kontemplatív hagyomány iránti rokonszenvéről, melynek tükröződését látja a hit Krisztusában.

Tony Cross „Unitárius krisztológia felé” c. tanulmányában hitet tesz a történeti Jézus és a hit Krisztusának összhangja mellett. Jézus iránti tisztelete és szeretete mint személyes élmény tükröződik munkájában. Vallja, hogy mint unitárius közel áll Jézushoz, megérti tanítását és követését hivatásának tekinti.

John Hostler, filozófus — az egyetlen világi a munkatársak között — „Egy új krisztológia” címen lélektani és egzisztencialista szempontból vizsgálja a krisztológia időszertű kérdéseit. Dolgozatának jellegzetes törekvése: összhangba hozni a történeteszek és teológusok felfogását Jézusról.

A kötet zárótanulmánya, melynek szerzője John A. Midgley „A kereszténység és a világvallások találkozása”-ról értekezik.

A krisztológiát összehasonlító vallástudományi szempontból közelíti meg. A világvallások létezése tárgyi valóság. Természetesnek tartja, hogy mindegyik önmagában látja a vallásos tudat legteljesebb kibontakozását. A vallási különbségekben pozitív értéket, a közeledés és egymás megértése alapját látja. Kifejezést ad annak a meggyőződésének, hogy a világvallás híveinek jogukban áll kiemelni hit-felfogásuk erejét és értékét, de ugyanakkor kötelességük egymást tisztelni és egymástól tanulni.

A tanulmánykötet szerzői különböző felekezteteket képviselnek, de megegyeznek abban, hogy a kereszténység értelmezése a krisztológiával kezdődik. Állítják Jézus embervoltát és hangsúlyozzák, hogy az unitárius vallás Jézus-tana a názareti Jézusban gyökerezik. Vallják Jézus fontosságát mind a vallásos ember, mind az egyház életében. Jézus követőinek életet, szabadságot, szeretetet ajánl, és az igaz emberség felé utat mutat.

A tanulmánykötet dokumentálása, a további tanulmányozást elősegítő bibliográfiája és külalakja méltó a munka tartalmához.

(—)

A. B. Downing: *Beyond the Horizon*. (A látóhatáron túl) Dissent, Independence and the Future of the Free Religious Tradition. The Lindsey Press, Leicester, 1976. 26 l.

A kis terjedelmű munka az angol unitárius egyház főtanácsának évi rendes gyűlésén Edinburghban, 1976. ápr. 6-án elhangzott „Essex Hall” előadást tartalmazza. Szerzője: A. Benjamin Downing, ismert unitárius lelkész, az *Inquirer* c. lap volt szerkesztője.

A szerző nagy tárgyi tudással és prófétai lelkesedéssel méri fel az angol protestantizmus jelenlegi helyzetét és kutatja jövő kilátásait. Meggyőződéssel állítja, hogy a ma vallása nem elégedhetik meg a vallásos hagyományok és intézmények pusztá megőrzésével. A protestantizmus lényege nem a protestálás, hanem a szüntelen bizonyágtéves, nem a hagyományok megőrzése, hanem az isteni igazság keresése, fegyvere pedig nem a külső tekintély, hanem a gondolat hatalma, az alkotó képzelet és élethabarság. A protestantizmus feladata nem a tétlen bezárkózás felekezeti egyházakba, hanem kitérülés és szolgálat a világ és az ember felé.

A. B. Downing végső konklúziója, hogy az angol protestantizmusnak a látóhatáron túl kell néznie. Ez a jövőlátás viszont a vallás és egyház állandó megújulását feltételezi a szellem által.

(—)

Vers, ének, játék, mese az óvodában. Összeállították: Péterfy Emilia, Selmeczi Marcella és Maxim Éva. Harmadik, javított kiadás. Bukarest, 1976. 302 l.

A gyermekneveléssel foglalkozó felnőttek — elsősorban szülők és óvónők — számára összeállított gyűjtemény célja, amint már címe is mutatja: értékes verseket, dalokat, meséket és tanulságos játékokat adni a nevelők kezébe, — hasznos, tehát megszívlelendő tanácsokkal, a nevelői munkát segítő útmutatásokkal együtt. Mindezt az anyanyelvi és zenei nevelés előmozdítása érdekében.

A gyűjtemény anyagának kiválogatása rendjén a szerzők, az értékes, színvonalas anyag összeállítására törekedtek. Ezen magától értetődő követelmény foko-

zott szükségességét a következőképpen indokolják meg a Bevezetésben: „nem mindegy, hogy mit dalol a kisgyerek! Zenei izlését egy életre elronthatják a silány zenei fércelmények. Nem mindegy, hogy milyen verset tanul vagy milyen mesét hallgat és jegyez meg! Ezek nyomait erkölcsi érzékenységében, a szép iránti fogékonyságában, a könyv iránti magatartásában élete végéig hordozza. Kitorólhetetlenül.” Az ebből fakadó nevelői felelősségérzetnek csak fokozódnia kell, amikor az utóbbi évtizedek tudományos kutatásai félreérthetetlenül igazolják, hogy „intelligenciánk nagyrészt az óvodáskorban alakul... Egyes szerzők szerint az intelligencia 50 százaléka 5 éves, 30 százaléka 8 éves korig alakul ki, a folyamat pedig 17 éves korban befejeződik.” (Mircea Malița).

A gyűjtemény központi anyagát két rövid fejezet előzi meg. Az első, a gyermekkori anyanyelvi nevelés feladatait és néhány módszertani kérdését vázolja fel. (Szókincsgyarapítás; A helyes beszédtechnika kialakítása; A kifejező képesség fejlesztése; A gyermek egészséges nyelvérzékének, a szépirodalom iránti fogékonyságának, izlésének művelése.) A második, a zenei nevelés kezdetének feladatait körvonalazza. A kötet központi részét alkotó — különböző témakörök szerint felosztott — fejezetek (Az otthon; Élet a ház körül; Szülőföld, haza, ünnepek stb.) általában három részből állanak. Az alkalomnak megfelelő verseket az énekek és mesék követik. Minden fejezet Megjegyzéssel zárul. Ebben a szerzők három korcsoportnak megfelelően osztják fel a közölt anyagot. A kötet végén — függelékként —, még két fejezet található, melyek néhány előadásra alkalmas játékot (Szerepeljünk), és a foglalkoztatási terv által is előírt mesét tartalmaznak (Mesehegyen).

A gyűjtemény színvonalas anyagát, felhasználásához ajánlott módszertani eljárásokat eredményesen használhatják a nevelők. Szülők, óvónők és a vallás erkölcsi neveléssel lelkiismeretesen foglalkozó lelkészek is.

KOVÁCS ISTVÁN

SEMĂNĂTORUL CREȘTIN

Revista Bisericii Unitariene din R. S. România

Anul 82

Nr. 2

1976

CLUJ-NAPOCA

CUPRINSUL

Dr. Lajos Kovács În solia IARF	79
---	----

STUDII

Phillip Hewett Dragoste și credință	86
Dr. János Erdő Date privind dreptul Bisericii Unitariene de a alege episcop	90
Dr. Árpád Szabó Însemnătatea comunității din Cumran a esenilor și influența ei asupra perioadei de formare a creștinismului	97
Imre Gellérd Bazele biblice ale predicii	104
István Kovács Francis Bacon	110
Ágoston Benedek Monografia parohiei unitariene din Aiud	112
Sámuel Szabó În slujba fidelă a poporului (Memoria lui Ákos Pálffy)	115

LUCRĂRI OMILETICE

Dr. Vilmos Izsák Responsabilitatea noastră creștină, unul pentru celălalt	121
Privește!	122
Dr. Dénes Szász „Lucrul acela bun care ți s-a încredințat, păzește-l"	124
Ferenc Török Diapazon	127
Dr. Dénes Szász Schițe de predici	129
VIAȚA BISERICESCĂ	137
ȘTIRI BISERICESTI	140
RECENZII	142

Colectivul de redacție — Editors

Președintele și redactor responsabil: P.S.S. dr. Lajos Kovács, membrii: dr. János Erdő (redactor responsabil adjunct), dr. Árpád Szabó, Dezső Szabó (redactori) și Ferenc Sebe

CHRISTIAN SOWER

Journal of the Unitarian Church in R. S. România

Volume 82

1976

Number 2

CLUJ-NAPOCA

CONTENTS

Visits as president of the IARF, L. Kovács	79
--	----

STUDIES

Love and faith, Ph. Hewett	86
Data concerning the history of the right of the Unitarian Church to elect bishop, J. Erdő	90
The influence of the Qumran community on christianity, part. II., A. Szabó	97
The biblical text of the sermon, I. Gellérd	104
Francis Bacon, I. Kovács	110
Monography of the unitarian congregation from Aiud, Á. Benedek In the true service of the people (The memory of Ákos Pálffy), S. Szabó	112
	115

SERMONS

Our christian responsibility towards one another, V. Izsák	121
Look!, V. Izsák	122
"Guard the treasure put into our charge", D. Szász	124
Tuning-fork, F. Török	127
Sketches of sermons, D. Szász	129
CHURCH LIFE	137
NEWS	140
BOOK REVIEWS	142

Editors — Editorial Office

3400 CLUJ-NAPOCA, Bdul Lenin nr. 9, R. S. România. Tel. 146—09.

I. P. Cluj, Municipiul Cluj-Napoca 3 052/1976.

